

Rusmiddelstatistikk

Funn i blodprøver hos bilførere mistenkt for ruspåvirket kjøring 2020

Avdeling for rettsmedisinske fag

Utgitt av Oslo universitetssykehus
Avdeling for rettsmedisinske fag
April 2021

Tittel:

Rusmiddelstatistikk
Funn i blodprøver hos bilførere mistenkt for ruspåvirket kjøring 2020

Forfattere:

Siren Pettersen
Gerrit Middelkoop
Knut Hjelmeland

Forsidebilde:

Shutterstock

Rapporten kan lastes ned som PDF på <https://oslo-universitetssykehus.no/fag-og-forskning/nasjonale-og-regionale-tjenester/rettsmedisinske-fag/alkohol-og-rusmidler>

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1 Innledning	4
Kapittel 2 Påviste stoff	6
Kapittel 3 Alkohol	8
Kapittel 4 Cannabis	9
Kapittel 5 Amfetamin/metamfetamin	11
Kapittel 6 Benzodiazepiner og z-hypnotika	13
Kapittel 7 Opioider	16
Kapittel 8 Kokain	18
Kapittel 9 MDMA (ecstasy)	19
Kapittel 10 GHB (gammahydroksybutyrat)	20
Kapittel 11 Politidistriktsoversikt	21

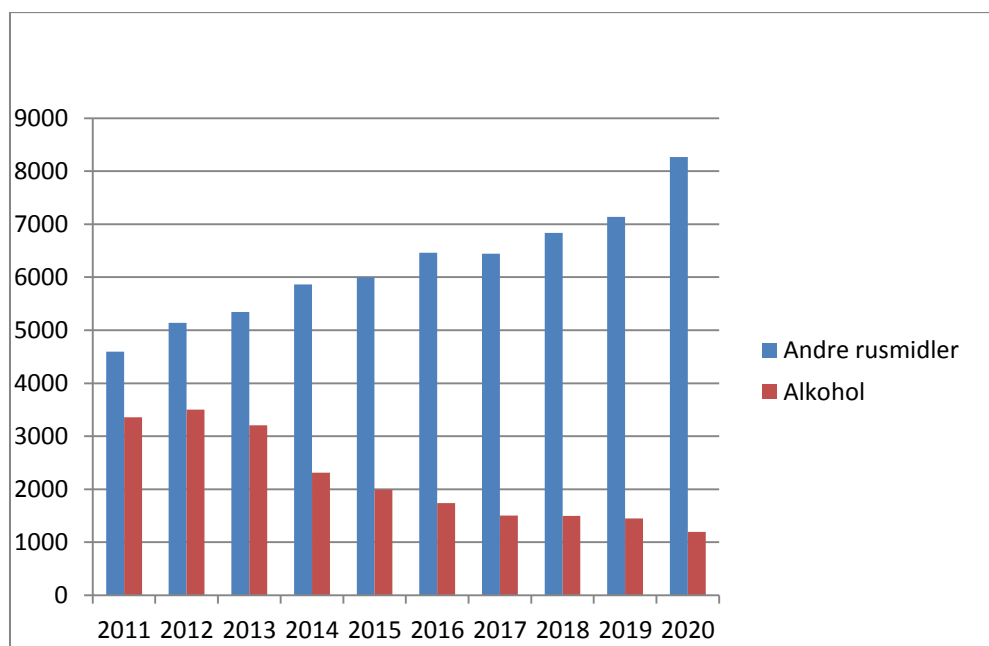
Kapittel 1 Innledning

I 2020 ble det ved Oslo universitetssykehus, Avdeling for rettsmedisinske fag, utført rusmiddelanalyser i 9463 saker hvor bilførere var mistenkt for ruspåvirket kjøring. Dette er en økning på 10 % fra 2019 og det høyeste årlige antall analyser noensinne.

I 1194 av sakene som ble sendt inn for analyse, ble blodprøvene etter politiets anmodning kun analysert for alkohol. Etter 2012 har antall saker der det kun utføres analyse av alkohol i blod, vært fallende. Analyse for både alkohol og over 40 forskjellige rusgivende legemidler og narkotiske stoffer ble utført i 8269 saker. Dette er en økning på 15 % fra 2019. I tillegg til blodprøver for rusmiddelanalyse, kommer pustep prøver for alkohol som politiet har tatt lokalt med bevisinstrumentet Evidenzer Mobile 240.

I forbindelse med Covid-19 pandemien ble det i mars 2020 iverksatt en rekke smitteverntiltak og store deler av samfunnet ble nedstengt. Til tross for disse tiltakene har vi sett en økning i antall innsendte blodprøver fra bilførere mistenkte for ruspåvirket kjøring. Politiet har i 2020 benyttet hurtigtester for spytt (Dräger Drugtest 5000®/Wipealysen®) når de har stoppet mistenkte ruspåvirkede bilførere. Dette er instrumenter som indikerer bruk av andre rusmidler enn alkohol. Økt bruk av disse spytttestene i politiet kan være en forklaring på økende antall blodprøver til analyse. Disse hurtigtestene kan eksempelvis slå ut på amfetamin i rutine kontroll mens klinisk påvirkning av amfetamin ikke alltid avdekkes ved politiets observasjon av bilførere. I 2020 ses en betydelig økning av antall mistenkte bilførere med funn av amfetamin i blodet.

Denne rapporten gir en oversikt over og nærmere omtale av hvilke rusmidler som påvises hyppigst blant bilførere mistenkt for påvirket kjøring. For flere av stoffene sammenligner vi med analyser utført tidligere år. Forut for 2017 ble alle analyser utført ved Folkehelseinstituttet, Divisjon for rettsmedisinske fag (FHI). Divisjonen ble virksomhetsoverdratt og underlagt Oslo universitetssykehus (OUS) fra 01.01.17.

Figur 1. Totalt antall blodprøver innsendt i tidsperioden 2011-2020. Forskrift om faste grenser for påvirkning av andre stoffer enn alkohol trådte i kraft i 2012. De fastsatte faste grensene ble revidert i 2016.

Hovedbudskap for 2020:

- Rekordhøyt antall innsendte blodprøver til analyse
- Kraftig økning i antall blodprøver der det påvises amfetamin, mens antall blodprøver med metamfetamin synker
- Økning i antall blodprøver der det påvises alprazolam og ecstasy (MDMA)
- Over de siste 10 år øker antall blodprøver der det påvises THC (virkestoff i cannabis), mens antall prøver der det påvises alkohol er fallende

Kapittel 2 Påviste stoff

I likhet med tidligere år påvises etanol (alkohol), THC (virkestoff i cannabis) og (met)amfetamin hyppigst i blodprøver fra mistenkte påvirkede bilførere. I 2020 ble THC og (met)amfetamin påvist i henholdsvis 38 % og 37 % av blodprøvene der det ble utført utvidet analyse av andre rusmidler enn alkohol. Benzodiazepinene klonazepam (Rivotril®), diazepam (Stesolid®, Valium®, Vival®) og alprazolam (Xanor®) påvises også hyppig i henholdsvis 17 %, 13 % og 11 % av tilfellene.

Tabell 1 viser de 20 vanligste rusmidlene og legemidlene som ble funnet i blodprøver fra bilførere mistenkt for ruspåvirket kjøring i 2020.

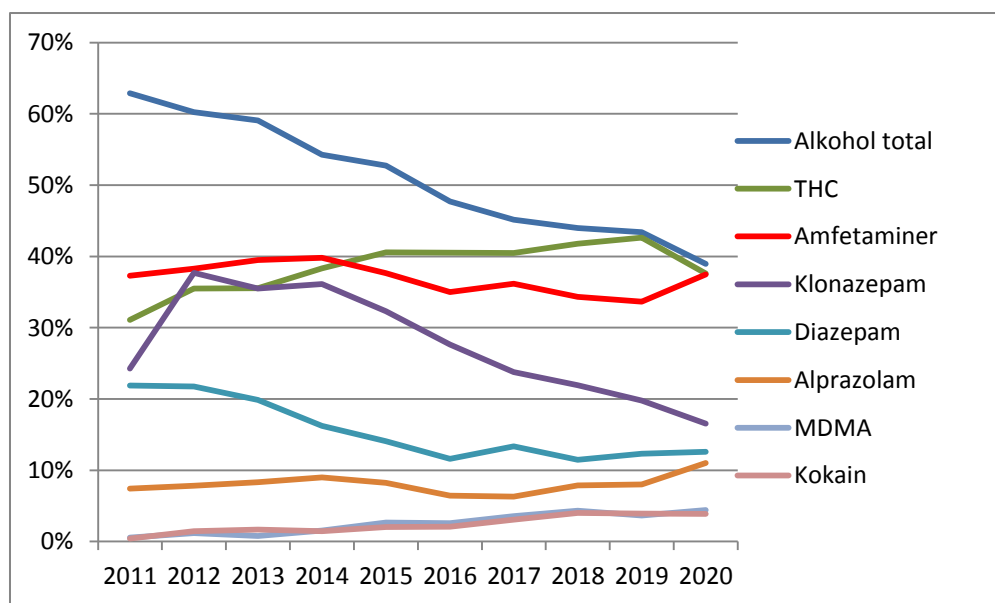
	Stoffnavn	Eksempel på medikamentnavn / forklaring	Totalt antall	Andel av alle saker
1	Etanol ¹	Alkohol (puste- og blodprøver)	4174	38 %
	Etanol ²	Alkohol (blodprøver)	3040	32 %
2	THC ³	Tetrahydrocannabinol, cannabis	3109	38 %
3	Amfetamin/Metamfetamin ⁴		3097	37 %
4	Klonazepam	Rivotril	1369	17 %
5	Diazepam	Stesolid, Valium, Vival	1039	13 %
6	Alprazolam	Xanor	912	11 %
7	Kokain ⁵		487	6 %
8	MDMA	Ecstasy	365	4 %
9	Buprenorfin	Buvidal, Norspan, Suboxone, Subutex, Temgesic	269	3 %
10	Pregabalin	Lyrica	209	3 %
11	Morfin	Dolcontin, Heroin, Malfin, Morfin	197	2 %
12	Oxazepam	Sobril	187	2 %
13	Tramadol	Nobligan, Tramagetic, Trampalgin	183	2 %
14	GHB	Gammahydroksybutyrat	174	2 %
15	Zopiklon	Imovane, Zopiclone, Zopitin	146	2 %
16	Metylfenidat ⁶	Concerta, Delmosart, Equasym, Medikinet, Metylfenidat, Ritalin	145	2 %
17	Kodein	Altermol, Paralgin forte, Pinex Forte	141	2 %
18	Oksykodon	OxyContin, OxyNorm, Reltebon, Targin, Targiniq	118	1 %
19	Metadon	Metadon, Levopidon	115	1 %
20	Nitrazepam	Apodorm, Mogadon	101	1 %

Tabell 1. De vanligste påviste stoffer i blodprøver hos bilførere mistenkt for ruspåvirket kjøring i 2020. Totalt ble det utført analyse av alkohol i 9463 blodprøver i 2020, i 8269 av sakene er det også analysert for over 40 andre rusmidler. I kolonnen til høyre er det angitt i hvor stor andel (i prosent) stoffet er påvist av sakene der det er analysert for stoffet. ¹ Etanol (alkohol) påvist i både puste- og blodprøver. Med pusteprøve menes politiets bevisinstrument Evidenzer Mobile 240. Andel er beregnet ut fra alle puste- og blodprøver der etanol er analysert. ² Etanol (alkohol) påvist i kun innsendte blodprøver fra politiet. Andel er beregnet ut fra alle blodprøver der etanol er analysert. ³ Påvisning av THC innebærer vanligvis inntak av illegalt cannabis. I sjeldne tilfeller påvises THC etter inntak av forskrevet legemiddel inneholdende THC. Sativex® er et registrert legemiddel som inneholder THC. ⁴ Amfetamin og/eller metamfetamin er påvist. Påvisning av amfetamin innebærer vanligvis inntak av illegalt amfetamin. I noen få saker påvises amfetamin etter inntak av legalt inntatt legemiddel som inneholder amfetamin (eks. Aduvanz, Attention, Elvanse). ⁵ Kokain og/eller omdannelsesproduktet benzoylecgonin er påvist. ⁶ Metylfenidat og/eller omdannelsesproduktet ritalinsyre er påvist.

For de fleste stoff vet man ikke om de(t) påviste stoff skyldes illegalt inntak av stoff som rusmiddel eller legal bruk av legemiddel forskrevet av lege. De de hyppigst påviste stoffene antas hovedsakelig skyldes inntak av illegalt stoff som rusmiddel. Enkelte stoff, eksempelvis sovemedisinen zopiklon, er trolig i større grad påvist etter inntak av legalt forskrevet legemiddel. I 2020 ble det i bilførerne mistenkt for påvirket kjøring funnet i gjennomsnitt 2,4 ulike stoff i blodet. Samtidig bruk av flere rusgivende stoff øker risikoen betydelig for å bli innblandet i en trafikkulykke.

I 2020 er det en betydelig økning i antall blodprøver der det er påvist rusgivende stoff. Dette fører til at det totale antall bilførere som har fått påvist et rusmiddel har økt fra 2019 til 2020 for alle de fleste påviste stoff. I den kommende omtale av de ulike rusmidlene presenteres det figurer der antall bilførere der det er påvist aktuelt rusmiddel er angitt.

Det er også av interesse å se nærmere på andel bilførere som har påvist ulike rusmidler i blodprøver hvert år. Da kan man se hvordan forekomsten av ulike rusmidler endrer seg blant mistenkte bilførerne fra år til år. Figur 2 viser andel bilførere som har påvist de 8 hyppigst påviste rusmidler i blodprøver de siste 10 årene. Med andel menes antall bilførere der et stoff er påvist dividert på totalt antall prøver analysert. Figuren viser en fallende trend av alkohol (blodprøver og pusteprøver) og klonazepam, mens MDMA og kokain har vært økende over dette tiåret.

Figur 2. Andel bilførere som har påvist de 8 hyppigst påviste rusmidler i blodprøver i tidsperioden 2011-2020. Alkohol total er påvist alkohol i blodprøver og i pusteprøver. Med amfetaminer menes saker der det er påvist amfetamin og/eller metamfetamin.

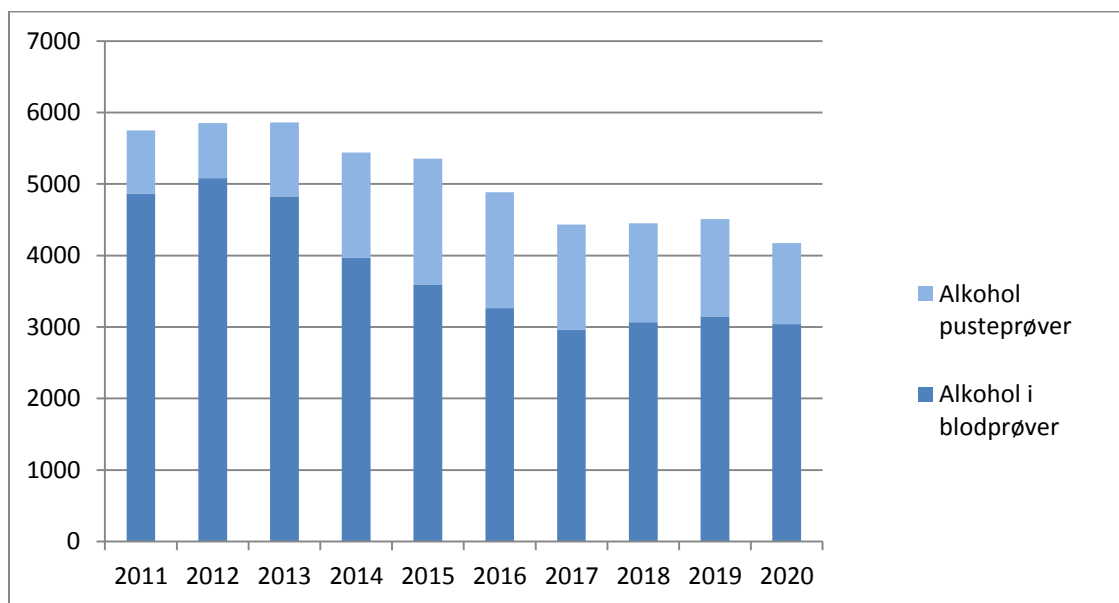
Kapittel 3 Alkohol

Det ble innsendt færre blodprøver der man kun ønsket analyse av alkohol i 2020 sammenlignet med tidligere år (figur 1). Det ble også påvist alkohol i færre blodprøver i 2020 enn i 2019. I 2019 ble det påvist alkohol i 3149 blodprøver, mens det i 2020 ble påvist alkohol i 3040 blodprøver fra bilførere mistenkt for ruspåvirket kjøring.

I tillegg til at det påvises alkohol i blodprøver, påviser politiet selv alkohol ved hjelp av pusteprøver med Evidenzer Mobile 240 (Evidenzer). Evidenzer er et avansert bevis-instrument og må ikke forveksles med alkometer, som er i utstrakt bruk og er et indikasjons-instrument. I 2020 tok politiet pusteprøve (Evidenzer) av 1259 bilførere, hvorav 1134 hadde alkoholkonsentrasjon over veitrafikklovens straffbarhetsgrense på 0,1 mg per liter luft.

Figur 3 viser antall blodprøver og pusteprøver der det er påvist alkohol de siste årene. Det har vært fall i antall positive pusteprøver og blodprøver der det er påvist kun alkohol over de siste 10 årene. I 2020 var det en reduksjon på 17 % i antall pusteprøver og 3 % i antall blodprøver med påvist alkohol sammenlignet med 2019. Figur 2 viser at det er en jevn nedgang i andel puste- og blodprøver der det påvises etanol over de 10 siste årene.

Alkohol har omfattende virkninger på hjernen. Sentrale effekter er bl.a. økt impulsivitet, redusert feilkontroll, forlenget reaksjonstid, redusert sanseoppfatning, nedsatt koordinasjon og svekket vurderingsevne. Alle disse effektene er potensielt trafikkarfarlige, og alkoholpåvirkete sjåførere er sterkt overrepresentert i trafikkuulykker.

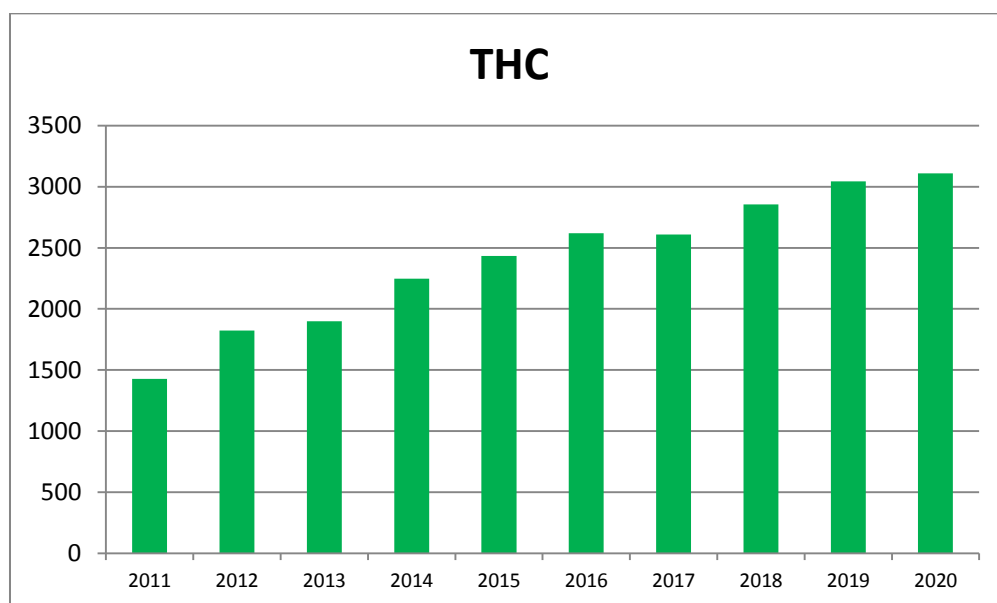

Figur 3. Antall blodprøver og pusteprøver der det er påvist alkohol (over påvisningsgrensen på 0,04 promille i blodprøven og over 0,1 mg per liter luft i pusteprøven) i tidsperioden 2011-2020.

Kapittel 4 Cannabis

Tetrahydrocannabinol (THC) er det viktigste virkestoffet i cannabis. THC ble påvist hos 3109 bilførere i 2020. Dette utgjør 38 % av bilførerne mistenkt for kjøring under påvirkning av andre rusmidler enn alkohol. De aller fleste saker der THC påvises skyldes inntak av illegalt cannabis. THC er også virkestoff i legemiddelet Sativex®. Sativex® har i Norge indikasjon til behandling av sykdommen Multippel Sklerose. I Nederland forskrives andre legemidler (eksempelvis Bedrocan®) som inneholder THC. I enkelte sjeldne tilfeller påvises det THC etter inntak av forskrevet legemiddel som inneholder THC. I 2020 fortsatte trenden med økende antall mistenkte bilførere med THC i blodet. Andelen blodprøver der det påvises THC sammenlignet med andre stoffer er imidlertid svakt fallende fra 2019 (figur 2). Dette skyldes en betydelig økning av innsendte blodprøver der man ønsker analyse av andre stoffer enn alkohol.

Når THC påvises i en blodprøve er vanligvis cannabis inntatt i løpet av de siste timene før blodprøven blir tatt, men ved kronisk bruk av cannabis kan THC påvises i lengre tid etter inntak. Hasj og marihuana er produkter som kan fremstilles fra cannabisplanten. Tall fra Kripos for 2020 viser nedgang i beslag av hasj og blir omtalt som «hasjtørke», men det er økt beslag av marihuana sammenlignet med 2019⁷.

Figur 4. Antall saker der THC er påvist i blodprøver fra bilførere mistenkt for ruspåvirket kjøring i perioden 2011-2020.

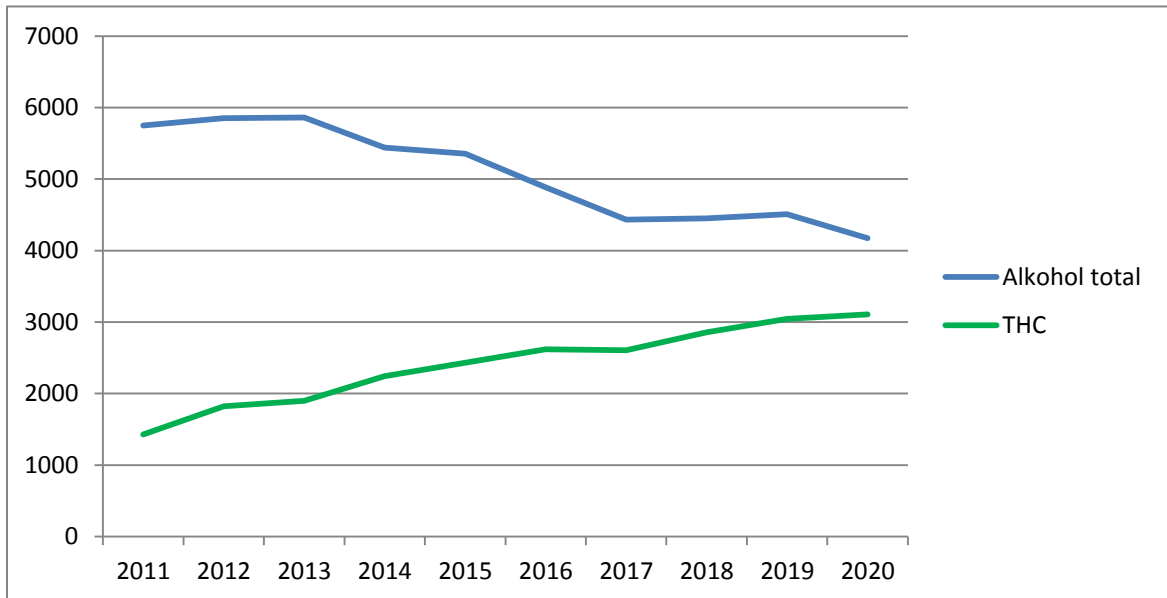
Cannabis og bilkjøring

Cannabis er det mest brukte illegale stoffet i Norge. Cannabis rus gir både dempende og svakt hallusinogene symptomer, noe som kan innebære trøtthet/sløvhet, endret virkelighetsoppfatning, samt svekket kritisk sans. Det er vanligst å innta cannabis gjennom røyking. Ruseffekten inntrer etter kort tid, og maksimal effekt kommer allerede mens man røyker. Etter noen timer er rusen normalt over, selv om svekkelse av koordinasjon, konsentrasjon og reaksjonsevne er påvist i lengre tid etter inntak. Når disse evnene er svekket, øker sannsynligheten for å forårsake ulykker. Når det gjelder bilkjøring, kan dette innebære at man for eksempel overser rødt lys eller stoppskilt, fordi man bare klarer å konsentrere seg om begrensede sider ved bilkjøringen.

⁷ Narkotikastatistikk 2020 (politiet.no)

Sammenligning av alkohol og cannabis

Alkohol og THC har vært de hyppigst påviste rusmidler i trafikken i mange år. I figur 5 har vi slått sammen årlig antall bilførere der det er påvist alkohol og/eller THC fra og med 2011. Vi ser at antallet individer der det påvises alkohol er fallende og antallet individer der det påvises THC er økende. Om man tar hensyn til antall innsendte blodprøver er andelen saker der det er påvist alkohol i puste- eller blodprøve kraftig fallende, mens andelen påviste saker med THC er svakt økende. Dette er vist i figur 2.

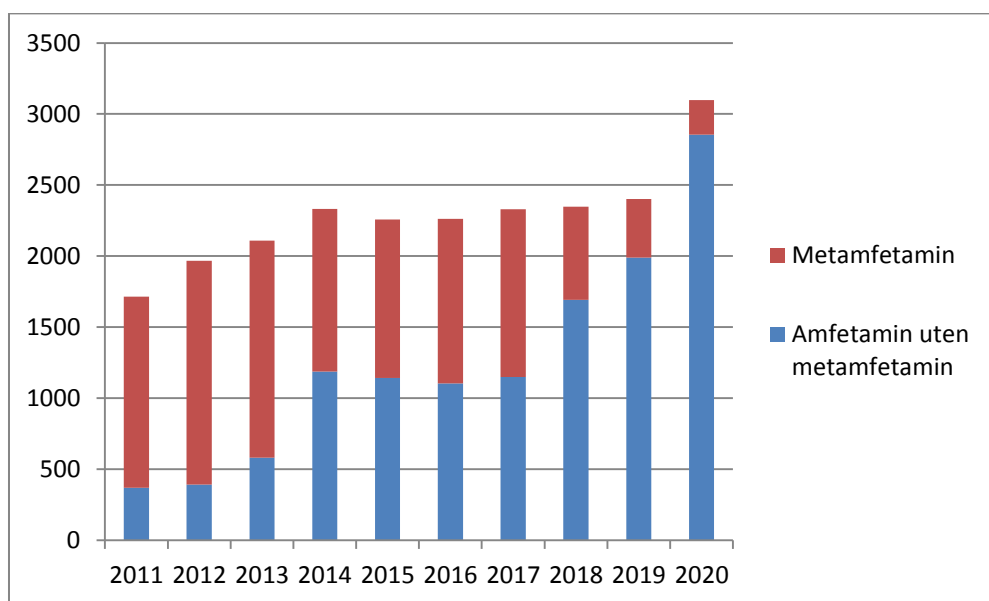
Figur 5. Antall mistenkte bilførere der det er påvist alkohol og THC i perioden 2011-2020. Alkohol total er påvist alkohol i blodprøver og i pusteprøver.

Kapittel 5 Amfetamin/metamfetamin

I 2020 ble amfetamin og/eller metamfetamin påvist i 3097 bilførere mistenkt for påvirket kjøring. Dette er en kraftig økning fra tidligere år, og eksempelvis en økning på 28 % fra 2019. Amfetaminrus kan svekke ferdigheter som bedømmelsesevne og oppmerksomhet og kan føre til at man tar økt risiko i trafikken. Disse ferdighetssvekkelser avdekkes ikke så lett ved politiets samtale med stoppede bilførere. Økt bruk av hurtigtester i spytt kan dermed ha ført til økningen i antall bilførere med amfetamin i blodet.

Illegalt omsatt amfetamin kan inneholde amfetamin og/eller metamfetamin. Brukere av illegalt amfetamin kan ofte ikke skille mellom inntak av amfetamin og inntak av metamfetamin. Tall fra Kripos for 2020 viser at det er omtrent like mange beslag sammenlignet med 2019, men at mengden som beslaglegges er noe større⁶.

Figur 6 viser antall mistenkte bilførere der det er påvist amfetamin eller metamfetamin i løpet av de siste 10 årene. Av figuren ser vi at det de siste tre årene har vært en økning i antall bilførere der det er påvist amfetamin, mens antall bilførere med påvist metamfetamin er fallende. Figur 2 viser at andel saker der det er påvist amfetamin og/eller metamfetamin har vært noenlunde jevnt i underkant av 40 % av sakene i løpet av de siste 10 årene.

Figur 6. Antall saker der amfetamin og metamfetamin er påvist i blodprøver fra bilførere mistenkt for ruspåvirket kjøring i perioden 2011-2020.

I de aller fleste tilfellene stammer påvist (met)amfetamin fra illegalt inntak av stoffet. Amfetamin foreligger i to kirale former (speilbildeformer), venstredreierende (levoamfetamin) og høyredreierende (deksamfetamin). Amfetamin i lave doser forskrives som legemiddel i noen tilfeller ved ADHD og narkolepsi. De fleste legemidler som forskrives inneholder deksamfetamin (f.eks. Attentin) eller lisdeksamfetamin (f.eks. Aduvanz, Elvanse). Lisdeksamfetamin omdannes til deksamfetamin i kroppen. Det er ikke uvanlig at pasienter som får forskrevet (lis)deksamfetamin også misbruker rusmidler. Illegalt fremstilt amfetamin inneholder en blanding av deksamfetamin og levoamfetamin. Vanlige rusmiddelanalyser kan vanligvis ikke skille mellom deksamfetamin og levoamfetamin. Ved avdeling for rettsmedisinske fag utføres det nå rutinemessig analyse for å skille mellom

deksamfetamin og levoamfetamin (kiral analyse) i alle saker der det i forbindelse med anmodning av sakkyndig uttalelse er opplyst at det er forskrevet (lis)deksamfetamin. Ved denne analysen kan man skille mellom deksamfetamin og levoamfetamin, dvs. legalt og illegalt bruk. I 2020 ble det ved avdeling for rettsmediske fag anmodet om sakkyndig uttalelse i 200 vegtrafikksaker hvor det var mistanke om ruspåvirket kjøring og hvor amfetaminholdig legemiddel var forskrevet av lege. Av disse 200 sakene inneholdt 150 av disse både deksamfetamin og levoamfetamin. Påvisning av levoamfetamin viser at det mest sannsynlig er inntatt illegalt fremstilt amfetamin. Rutinemessig kiral analyse av amfetamin har stor nytteverdi da man da ofte kan fastslå om amfetamin er inntatt i henhold til forskrivning fra lege eller ikke. Dette er avgjørende i den sakkyndige vurderingen om vegtrafikklovens faste grenser er gjeldende.

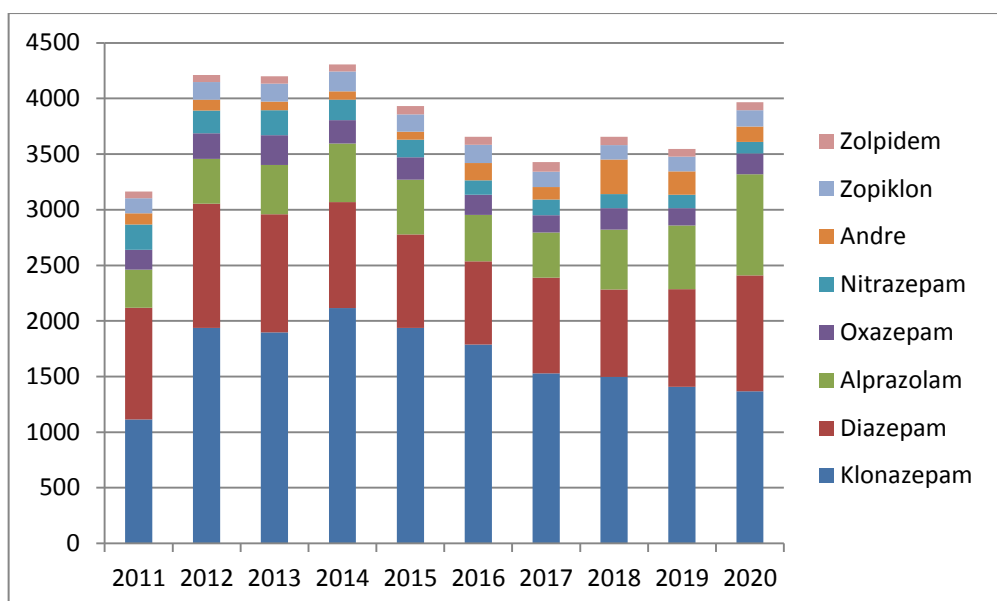
Amfetamin/metamfetamin og bilkjøring

Amfetamin og metamfetamin er sentralstimulerende rusmidler som er utstrakt misbrukt. Inntak av (met)amfetamin kan gi mentale og kroppslige virkninger. En liten enkeltdose på 5-10 mg rent (met)amfetamin kan gi økt våkenhet og bedre prestasjoner ved psykomotoriske tester, særlig hos personer med søvnunderskudd. Inntak av større doser (met)amfetamin gir rusvirkning og ledsagende ferdighetsvekkelser. Typiske mentale virkninger er hevet stemningsleie, øket selvfølelse og redusert kritisk sans kombinert med oppspilthet, våkenhet, undertrykket søvnbehov og uro. (Met)amfetaminrus vil medføre redusert dømmekraft med øket risikovillighet og sjansetaking, noe som kan bidra til mer aggressiv og farlig kjøring. Andre trafikkfarlige virkninger er nedsatt reaksjonsevne, forvirring, samt bevissthets- og tankeforstyrrelser, til dels av alvorlig karakter. Sanseforvrengninger og sansebedrag kan også forekomme. Kortvarige hallusinasjoner er ikke uvanlig. Psykoselignende reaksjoner er sjeldnere, men kan forekomme, særlig etter gjentatte / store inntak. På fallende (met)amfetaminrus etter perioder med mye rusinntak er ofte de sløvende virkningene av rusen fremtredende. Flere epidemiologiske studier har vist økt risiko for å bli involvert i en trafikkulykke og økt risiko for å bli drept i trafikken hos amfetaminpåvirkede bilførere.

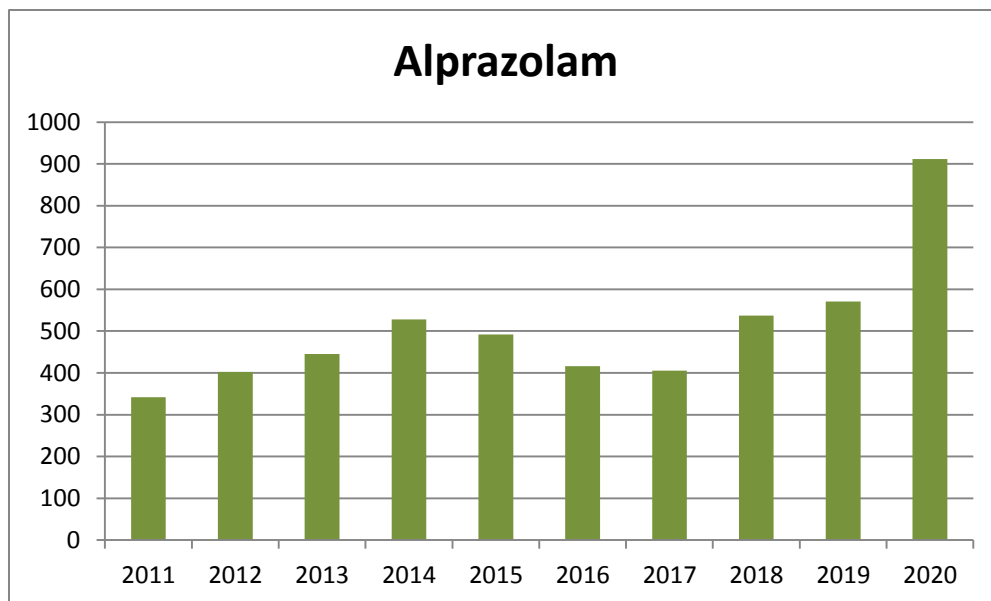
Kapittel 6 Benzodiazepiner og z-hypnotika

Benzodiazepiner er en gruppe legemidler som i hovedsak brukes som angstdempende, søvnfremmende og krampestillende midler. Det er også et utstrakt misbruk av benzodiazepiner i Norge. Benzodiazepiner påvises hyppig i blodprøver fra bilførere mistenkt for ruspåvirket kjøring. Figur 7 viser de ulike benzodiazepiner som ble påvist i blodprøver fra bilførere mistenkt for ruspåvirket kjøring i perioden 2011-2020. Totalt antall saker der det er påvist benzodiazepiner er økende fra 2019 til 2020. Klonazepam (Rivotril®), diazepam (Stesolid®, Valium®, Vival®) og alprazolam (Xanor®) er de benzodiazepiner som påvises hyppigst blant mistenkte bilførere. Den største økningen har alprazolam som har økt fra 571 (8 %) i 2019 til 912 (11 %) i 2020 (figur 8). Andel bilførere med klonazepam er fallende og andel alprazolam er svakt økende over de siste årene (figur 2). Blodprøvene fra disse bilførerne inneholder i tillegg til benzodiazepiner ofte også andre rusmidler, som for eksempel alkohol, THC (cannabis), (met)amfetamin og/eller kokain.

De benzodiazepinene som blir påvist i blodprøvene skyldes vanligvis inntak av illegalt omsatte tabletter, men kan også være forskrevet av lege som ledd i en behandling. Illegal omsetning omfatter tabletter som er legalt forskrevet, men som blir videresolgt til andre, eller illegalt produserte tabletter (ofte smuglet inn i landet). De illegale tablettene kan ha utseende som de legale, men styrken på tablettene er noe mer usikker. Illegale tabletter kan også inneholde andre virkestoffer.

Figur 7. Antall saker med ulike benzodiazepiner og z-hypnotika (zopiklon og zolpidem) påvist i blodprøver fra pågrepne bilførere mistenkt for ruspåvirket kjøring i 2011-2020. I gruppen «andre» inngår bromazepam, diclazepam, didazepam, etizolam, fenazepam, flualprazolam, flubromazepam, flubromazolam, flunitrazepam, klobazam, klonazolam, lorazepam, midazolam og triazolam.

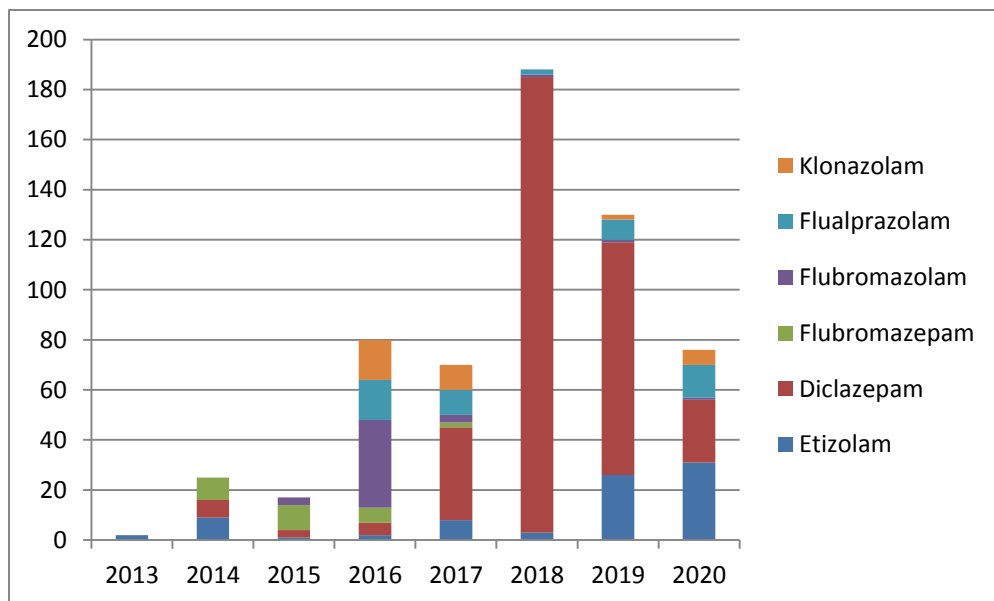

Figur 8. Antall saker med alprazolam påvist i blodprøver fra bilførere mistenkt for ruspåvirket kjøring i 2011-2020. Det er en stor økning i antall saker fra 2019 til 2020.

«Designer-benzodiazepiner»

Avdeling for rettsmedisinske fag har etablert analysemetoder for en rekke benzodiazepiner som ikke er registrert som legemidler i Norge. Noen av disse selges som legemidler i noen andre land, mens andre kun er produsert med tanke på illegal omsetning. Innenfor kategorien nye psykoaktive stoffer (NPS) er det designer-benzodiazepiner som beslaglegges hyppigst (Kripas' narkotika- og doping statistikk 2020)⁶. I blodprøver fra bilførere ble det påvist totalt hele 19 ulike benzodiazepiner i 2020. Det har vært en betydelig variasjon i hvilke «designer-benzodiazepiner» som påvises hos bilførere fra år til år (figur 9). Alle benzodiazepiner har felles virkningsmekanisme for effekter og virkninger, og bruk av designer-benzodiazepiner utgjør da risiko for trafikkfarlig ferdighetsvekkelse i likhet med tradisjonelle benzodiazepiner. Etizolam, diclazepam og flualprazolam var i 2020 de hyppigst påviste designerbenzodiazepinene påvist i mistenkte bilførere. Disse stoffene er syntetisk fremstilte benzodiazepiner som ikke er registrert som legemidler og omsettes kun på det illegale markedet. Av figur 8 ses en nedgang av diclazepam og oppgang av etizolam og flualprazolam sammenlignet med 2019. Etizolam ble også hyppig beslaglagt av politiet i 2020⁷.

⁷ Narkotikastatistikk 2020 (politiet.no)

Figur 9. Antall saker med "designerbenzodiazepiner" påvist i blodprøver fra bilførere mistenkt for ruspåvirket kjøring i perioden 2013-2020.

Benzodiazepiner, z-hypnotika og bilkjøring

Bruk av benzodiazepiner kan føre til svekkelse av en rekke ferdigheter som er viktige for bilkjøring, som oppmerksomhet, konsentrasjonsevne, innlæringsevne og hukommelse. Reaksjonsevne og bevegelseskontroll kan nedsettes. Alle benzodiazepiner som utleveres ved norske apotek er merket med rød varseltrekant, som tegn på at brukeren må utvise varsomhet ved blant annet bilkjøring. Varseltrekanten gir også legen som skriver ut reseptene en påminnelse om å informere pasienten om den potensielle risikoen knyttet til bilkjøring med denne type legemidler i kroppen.

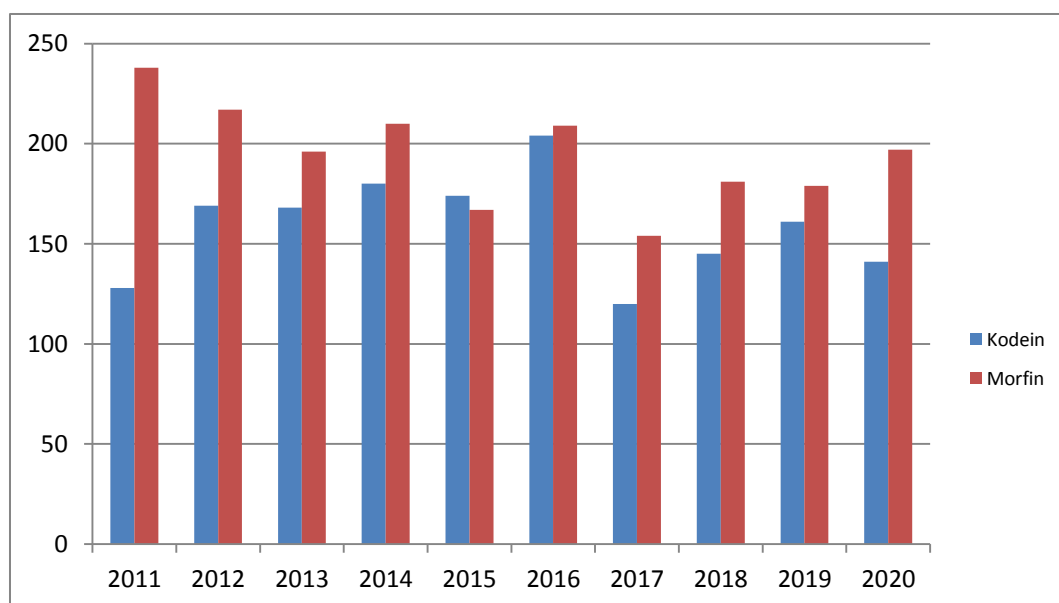
Førerkortforskriften gir retningslinjer for hvilke benzodiazepiner og i hvilke døgndoser man kan innta disse for at helsekravene skal være oppfylt. Det vises også til førerkortveilederen som er utarbeidet av Helsedirektoratet. Det er begrenset grad av tilvenning til de trafikkfarlige virkningene av benzodiazepiner, og man bør dermed også utvise varsomhet ved bilkjøring selv om man har brukt et benzodiazepin over en lang periode. Blant bilførere som mistenkes for ruspåvirket kjøring, er det en overvekt av unge menn. Da benzodiazepiner i mindre grad forskrives til yngre personer, kan dette tyde på stort illegal bruk av disse legemidlene. Kripas meldte om rekordstore mengder benzodiazepin-tabletter beslaglagt i 2019, men i 2020 var det kun en liten økning i beslag av benzodiazepiner⁷. Z-hypnotika er benzodiazepin-lignende legemidler som er hyppig forskrevet ved innsovningsvansker. I Norge er zopiklon (Imovane®) og zolpidem (Stilnoct®) registrerte legemidler i denne gruppen. I likhet med benzodiazepiner er z-hypnotika merket med rød varseltrekant. Andelen saker hvor z-hypnotika er påvist i blodprøver har vært rimelig stabil de siste årene.

⁷ Narkotikastatistikk 2020 (politiet.no)

Kapittel 7 Opioider

Morfin og kodein

Morfin og kodein (et av virkestoffene i f.eks. Paralgin forte og Pinex Forte) er smertestillende legemidler. Stoffene kan også misbrukes og føre til rusmiddelavhengighet. Både heroin og kodein omdannes i kroppen til morfin. Morfin er ett av de 28 stoffene som det er definert straffbarhetsgrenser for i vegtrafikkloven. Bruk mot sterke smerter er det den smertestillende effekten av morfin som dominerer, men uten smerter vil inntak medføre en følelse av rus og velvære. Kodein kan fremkomme etter inntak av kodein som sådan eller etter inntak av heroin, da heroin ofte inneholder noe kodein. De fleste opioider kan redusere den kritiske sansen og øke risikovilligheten, samt påvirke ferdigheter og reaksjonsevne i forbindelse med bilkjøring. Morfin og/eller kodein påvises i rundt 2 % av mistenkte påvirkede bilførere i 2020. Som figur 10 viser er det mindre svingninger i antall mistenkte bilførere der det påvises kodein og/eller morfin i løpet av de siste 10 årene.

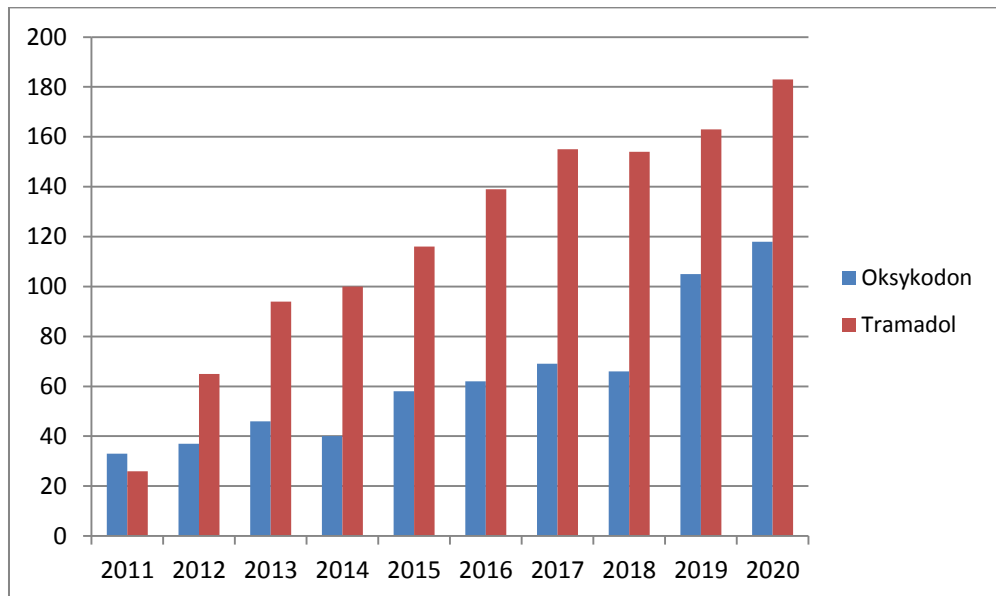
Figur 10. Antall saker der kodein og morfin er påvist i blodprøver fra bilførere mistenkt for ruspåvirket kjøring i perioden 2011-2020.

Metadon og buprenorfin

Buprenorfin- og metadonbehandling er en del av LAR (legemiddelassistert rehabilitering) og er i mange tilfeller en livslang behandling av heroinbrukere. Det benyttes mer buprenorfin enn metadon i denne behandlingen. Disse legemidlene kan også brukes som smertestillende legemidler. Metadon og buprenorfin finnes også på det illegale markedet og brukes som rusmiddel. I 2020 ble buprenorfin (Buvidal, Norspan, Suboxone, Subutex, Temgesic) påvist i 3 % og metadon påvist i 1 % av blodprøvene fra bilførere mistenkt for kjøring under påvirkning av andre rusmidler enn alkohol. I de aller fleste tilfellene hvor buprenorfin og metadon påvises forekommer stoffet sammen med flere andre rusgivende stoffer.

Oksykodon og tramadol

Tramadol (Nobligan, Tramagetic og Trampalgin) og oksykodon (OxyContin, OxyNorm, Reltebon, Targin, Targiniq) er smertestillende legemidler. Tramadol forskrives i reseptgruppe B («vanedannende legemiddel») og oksykodon forskrives i reseptgruppe A («sterke narkotiske stoffer»). I løpet av de siste 10 årene har vi sett økende forekomst av tramadol og oksykodon blant mistenkte ruspåvirkede bilførere (figur 11). Som andre opioider kan tramadol og oksykodon også misbrukes og føre til rusmiddelavhengighet. I følge Kripas var det en nedgang i beslag av opioidholdige legemidler i 2020⁶.

Figur 11. Antall saker der tramadol og oksykodon er påvist i blodprøver fra bilførere mistenkt for ruspåvirket kjøring i perioden 2011-2020.

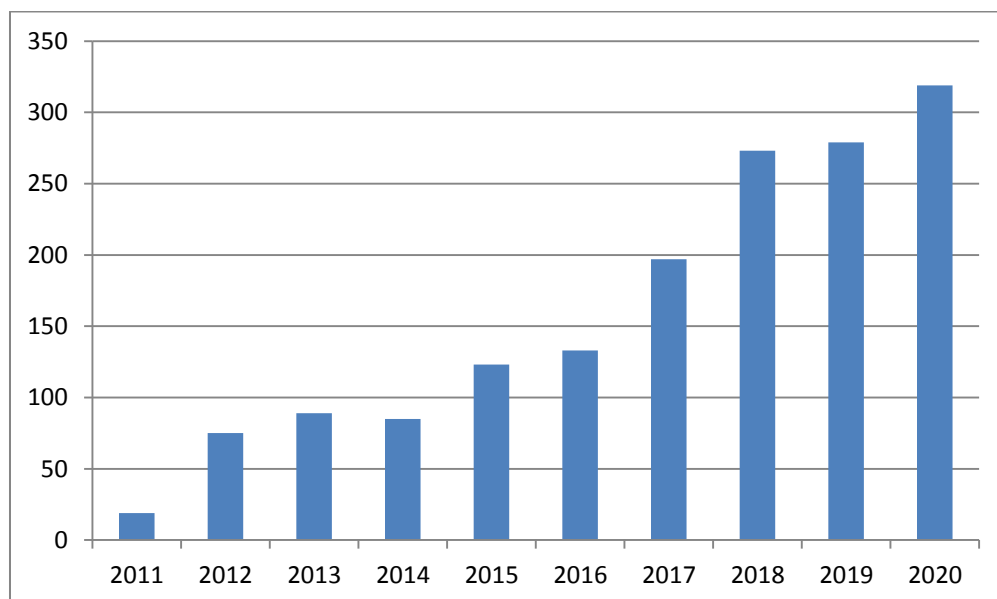
⁷ Narkotikastatistikk 2020 (politiet.no)

Kapittel 8 Kokain

Kokain er et kraftig sentralstimulerende stoff, i likhet med for eksempel amfetamin. Kokabladenes virkninger har vært kjent i årtusener. Røyking, injisering og sniffing av sterke kokainforbindelser gir hurtig innsettende og kraftig rus, med stor fare for avhengighetsutvikling. Små doser føles behagelig, og gir en følelse av å være ovenpå og ha økt energi. Sult- og søvnbehov undertrykkes. Ved større doser kan man få angstanfall og bli irritabel. I sjeldne tilfeller kan man få hallusinasjoner og vrangforestillinger.

Ved inntak av et sentralstimulerende rusmiddel som kokain, har man større tilbøyelighet til å ta risiko og sjanser. Dette er svært uheldig ved bilkjøring. Kokain skilles raskt ut i kroppen og kan påvises i relativt kort tid etter inntak.

Kokain eller omdannelsesproduktet benzoylecgonin ble i 2020 påvist i 487 blodprøver (6 %) fra førere mistenkt for ruspåvirket kjøring, og kun kokain ble påvist i 319 bilførere. De siste årene er det sett en stadig økning i antall saker der kokain er påvist (figur 12). For ti år siden så man kokain fra et fåtall av politidistriktene, mens nå ses kokain i blodprøver fra samtlige politidistrikt. I følge Kripas' beslagsstatistikk har politiet gjort 5 % færre beslag av kokain i 2020, sammenlignet med 2019⁷. Figur 2 viser at andel der det påvises kokain har vært noenlunde jevnt rundt 10 % i løpet av de siste 10 årene, men likevel ses en svakt økende trend de siste 4 år.

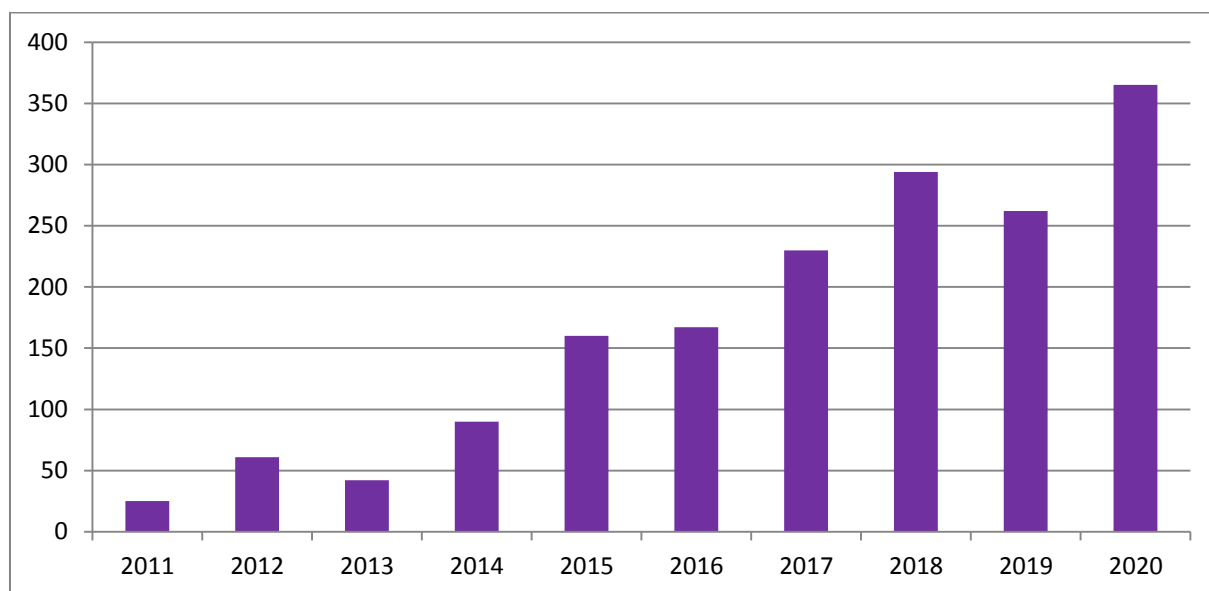
Figur 12. Antall saker der kokain er påvist i blodprøver fra bilførere mistenkt for kjøring i ruspåvirket tilstand i perioden 2012-2020. I figuren er kun saker der kokain er påvist i blodprøven. Påvisningsgrensen for å påvise kokain ble senket i 2012. Dette forklarer en del av økningen fra 2011 til 2012.

⁷ Narkotikastatistikk 2020 (politiet.no)

Kapittel 9 MDMA (ecstasy)

Ecstasy er et rusmiddel som ikke har noen medisinsk anvendelse i Norge og kan klassifiseres både som et stimulerende og som et hallusinogent rusmiddel. Rusen kan ligne den som fremkalles av amfetamin, men kan også ha likhetstrekk med et hallusinogen som for eksempel LSD.

Ecstasy er betegnelsen på stoffet MDMA (metylen-dioksi-metamfetamin), men brukes også om andre beslektede stoffer som for eksempel MDA (metylen-dioksi-amfetamin) og MDEA (metylen-dioksi-etylmetamfetamin). I 2020 så vi en økning i antall blodprøver der MDMA ble påvist i mistenkte ruspåvirkede bilførere (figur 13). Vi har aldri tidligere påvist MDMA i flere bilførere enn det vi påviste i 2020. Andelen blodprøver der det ble påvist MDMA er uendret fra 2019 på 4 % (figur 2). Kripes melder om økt antall beslag av MDMA, men beslaglagt mengde er mindre i 2020 enn i 2019⁷.

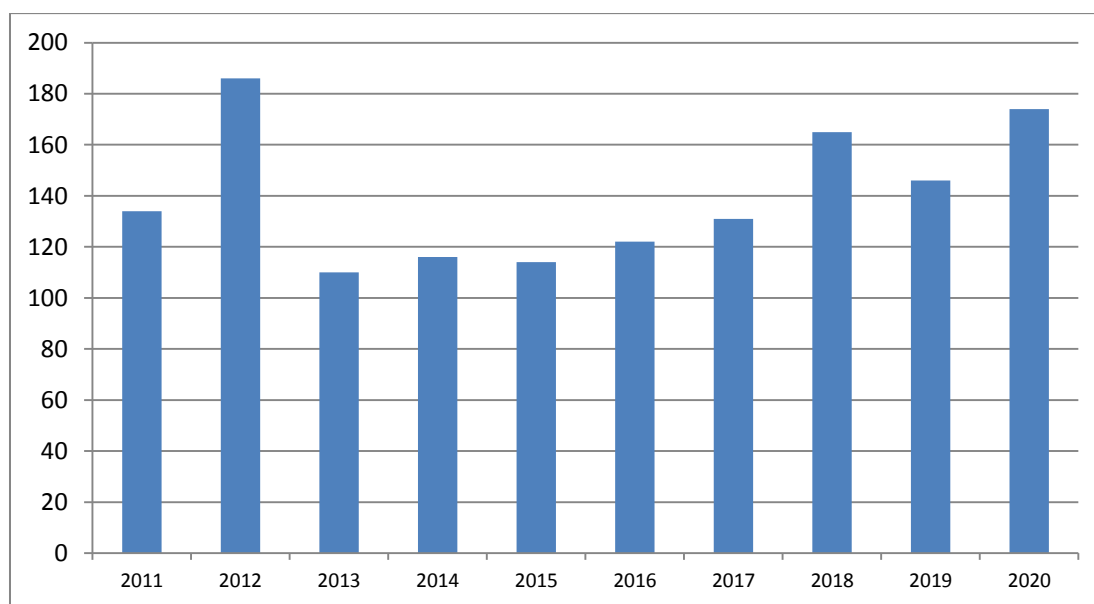

Figur 13. Antall saker der MDMA (ecstasy) er påvist i blodprøver fra bilførere mistenkt for ruspåvirket kjøring i perioden 2011-2020.

⁷ Narkotikastatistikk 2020 (politiet.no)

Kapittel 10 GHB (gammahydroksybutyrat)

GHB er et rusmiddel med hovedsakelig dempende virkninger. Bilførere mistenkt for ruspåvirket kjøring der det påvises GHB har i all vesentlighet inntatt illegalt GHB som rusmiddel. GHB er et stoff som raskt forsvinner ut av kroppen etter inntak, og kan dermed påvises i blod i relativt kort tid. Etter at GHB ble inkludert i standard analyseprogram har stoffet årlig blitt påvist stabilt i ca. 2 % av blodprøvene fra bilførere mistenkt for kjøring under påvirkning av andre rusmidler enn alkohol. I figur 14 vises antall saker der GHB er påvist i blodprøver fra bilførere i løpet av de siste 10 årene. GHB er også virkestoff i legemiddelet Xyrem som forskrives til bruk ved sovesyke (narkolepsi). GHB som påvises i blodet hos bilførere mistenkt for påvirket kjøringen skyldes så å si alltid inntak av illegalt fremstilt GHB. Kripos rapporterer om flere beslag i 2020 sammenlignet med 2019⁷.

Figur 14. Antall saker der GHB er påvist i blodprøver fra bilførere mistenkt for ruspåvirket kjøring i perioden 2011-2020.

⁷ Narkotikastatistikk 2020 (politiet.no)

Kapittel 11 Politidistriktsoversikt

Under følger en oversikt over de ti hyppigste forekommende rusmidler i blodprøver fra bilførere mistenkt for ruspåvirket kjøring i 2020 i de 12 politidistriktene (PD). Etanol, THC og amfetamin er de hyppigst påviste stoff i alle politidistriktene. Nytt i årets rapport er saker der etanol er påvist i pusteprøve (med Evidenzer Mobile 240) tatt med i disse oversiktene fra politidistriktene. For etanol er summen av etanol påvist i blodprøver og pusteprøver angitt.

Oslo PD

	Stoffnavn	Eksempel på medikamentnavn / forklaring	Totalt antall	Prosent
1	Etanol	Alkohol	490	
2	THC	Tetrahydrocannabinol, cannabis	292	38 %
3	Amfetamin		226	29 %
4	Klonazepam	Rivotril	154	20 %
5	Alprazolam	Xanor	105	14 %
6	Diazepam	Stesolid, Valium, Vival	86	11 %
7	Kokain		81	10 %
8	Morfin	Dolcontin, Heroin, Malfin, Morfin	47	6 %
9	MDMA	Ecstasy	32	4 %
10	GHB	Gammahydroksybutyrat	31	4 %

Tabell 2. De vanligste funn i blodprøver hos bilførere mistenkt for påvirket kjøring i 2020. Totalt antall og andel av blodprøver hvor det er gjort bred analyse.

Øst PD

	Stoffnavn	Eksempel på medikamentnavn / forklaring	Totalt antall	Prosent
1	Etanol	Alkohol	634	
2	THC	Tetrahydrocannabinol, cannabis	497	41 %
3	Amfetamin		415	34 %
4	Klonazepam	Rivotril	177	14 %
5	Diazepam	Stesolid, Valium, Vival	142	12 %
6	Alprazolam	Xanor	106	9 %
7	Kokain		56	5 %
8	MDMA	Ecstasy	38	3 %
9	Morfin	Dolcontin, Heroin, Malfin, Morfin	36	3 %
10	Buprenorfin	Buvidal, Norspan, Suboxone, Subutex, Temgesic	32	3 %

Tabell 3. De vanligste funn i blodprøver hos bilførere mistenkt for påvirket kjøring i 2020. Totalt antall og andel av blodprøver hvor det er gjort bred analyse.

Innlandet PD

	Stoffnavn	Eksempel på medikamentnavn / forklaring	Totalt antall	Prosent
1	Etanol	Alkohol	372	
2	THC	Tetrahydrocannabinol, cannabis	237	36 %
3	Amfetamin		235	36 %
4	Klonazepam	Rivotril	97	15 %
5	Alprazolam	Xanor	59	9 %
6	Diazepam	Stesolid, Valium, Vival	45	7 %
7	Zopiklon	Imovane, Zopiclone, Zopitin	24	4 %
8	MDMA	Ecstasy	23	4 %
9	Metamfetamin		22	3 %
10	Kokain		16	2 %

Tabell 4. De vanligste funn i blodprøver hos bilførere mistenkt for påvirket kjøring i 2020. Totalt antall og andel av blodprøver hvor det er gjort bred analyse.

Sør-Øst PD

	Stoffnavn	Eksempel på medikamentnavn / forklaring	Totalt antall	Prosent
1	Etanol	Alkohol	641	
2	Amfetamin		598	42 %
3	THC	Tetrahydrocannabinol, cannabis	561	40 %
4	Klonazepam	Rivotril	284	20 %
5	Diazepam	Stesolid, Valium, Vival	228	16 %
6	Alprazolam	Xanor	162	11 %
7	Kokain		79	6 %
8	MDMA	Ecstasy	67	5 %
9	Metamfetamin		95	4 %
10	Pregabalin	Lyrica	46	3 %

Tabell 5. De vanligste funn i blodprøver hos bilførere mistenkt for påvirket kjøring i 2020. Totalt antall og andel av blodprøver hvor det er gjort bred analyse.

Agder PD

	Stoffnavn	Eksempel på medikamentnavn / forklaring	Totalt antall	Prosent
1	Amfetamin		351	44 %
2	THC	Tetrahydrocannabinol, cannabis	327	41 %
3	Etanol	Alkohol	259	
4	Klonazepam	Rivotril	218	27 %
5	Diazepam	Stesolid, Valium, Vival	130	16 %
6	Alprazolam	Xanor	83	10 %
7	Metamfetamin		62	8 %
8	Buprenorfin	Buvidal, Norspan, Suboxone, Subutex, Temgesic	45	6 %
9	MDMA	Ecstasy	43	5 %
10	Tramadol	Nobligan, Tramagetic, Trampalgin	33	4 %

Tabell 6. De vanligste funn i blodprøver hos bilførere mistenkt for påvirket kjøring i 2020. Totalt antall og andel av blodprøver hvor det er gjort bred analyse.

Sør-Vest PD

	Stoffnavn	Eksempel på medikamentnavn / forklaring	Totalt antall	Prosent
1	THC	Tetrahydrocannabinol, cannabis	322	39 %
2	Amfetamin		320	38 %
3	Etanol	Alkohol	289	
4	Diazepam	Stesolid, Valium, Vival	161	19 %
5	Klonazepam	Rivotril	131	16 %
6	Alprazolam	Xanor	109	13 %
7	Buprenorfin	Buvidal, Norspan, Suboxone, Subutex, Temgesic	43	5 %
8	MDMA	Ecstasy	38	5 %
9	Pregabalin	Lyrica	24	3 %
10	Kokain		21	3 %

Tabell 7. De vanligste funn i blodprøver hos bilførere mistenkt for påvirket kjøring i 2020. Totalt antall og andel av blodprøver hvor det er gjort bred analyse.

Vest PD

	Stoffnavn	Eksempel på medikamentnavn / forklaring	Totalt antall	Prosent
1	Etanol	Alkohol	319	
2	THC	Tetrahydrocannabinol, cannabis	220	37 %
3	Amfetamin		203	34 %
4	Klonazepam	Rivotril	126	21 %
5	Alprazolam	Xanor	61	10 %
6	Diazepam	Stesolid, Valium, Vival	45	7 %
7	Buprenorfin	Buvidal, Norspan, Suboxone, Subutex, Temgesic	38	6 %
8	MDMA	Ecstasy	21	3 %
9	Pregabalin	Lyrica	14	2 %
10	Zopiklon	Imovane, Zopiclone, Zopitin	14	2 %

Tabell 8. De vanligste funn i blodprøver hos bilførere mistenkt for påvirket kjøring i 2020. Totalt antall og andel av blodprøver hvor det er gjort bred analyse.

Møre og Romsdal PD

	Stoffnavn	Eksempel på medikamentnavn / forklaring	Totalt antall	Prosent
1	Etanol	Alkohol	235	
2	Amfetamin		150	48 %
3	THC	Tetrahydrocannabinol, cannabis	141	45 %
4	Klonazepam	Rivotril	53	17 %
5	Alprazolam	Xanor	49	16 %
6	Diazepam	Stesolid, Valium, Vival	28	9 %
7	MDMA	Ecstasy	20	6 %
8	Pregabalin	Lyrica	18	6 %
9	Metamfetamin		15	5 %
10	Buprenorfin	Buvidal, Norspan, Suboxone, Subutex, Temgesic	14	4 %

Tabell 9. De vanligste funn i blodprøver hos bilførere mistenkt for påvirket kjøring i 2020. Totalt antall og andel av blodprøver hvor det er gjort bred analyse.

Trøndelag PD

	Stoffnavn	Eksempel på medikamentnavn / forklaring	Totalt antall	Prosent
1	Etanol	Alkohol	423	
2	THC	Tetrahydrocannabinol, cannabis	240	34 %
3	Amfetamin		238	34 %
4	Alprazolam	Xanor	96	14 %
5	Diazepam	Stesolid, Valium, Vival	68	10 %
6	Klonazepam	Rivotril	51	7 %
7	MDMA	Ecstasy	30	4 %
8	Morfin	Dolcontin, Heroin, Malfin, Morfin	25	4 %
9	Buprenorfin	Buvidal, Norspan, Suboxone, Subutex, Temgesic	16	2 %
10	Metylfenidat	Concerta, Delmosart, Equasym, Medikinet, Metylfenidat, Ritalin	15	2 %

Tabell 10. De vanligste funn i blodprøver hos bilførere mistenkt for påvirket kjøring i 2020. Totalt antall og andel av blodprøver hvor det er gjort bred analyse.

Nordland PD

	Stoffnavn	Eksempel på medikamentnavn / forklaring	Totalt antall	Prosent
1	Etanol	Alkohol	253	
2	Amfetamin		170	32 %
3	THC	Tetrahydrocannabinol, cannabis	154	29 %
4	Diazepam	Stesolid, Valium, Vival	70	13 %
5	Alprazolam	Xanor	56	11 %
6	Klonazepam	Rivotril	55	10 %
7	MDMA	Ecstasy	33	6 %
8	Pregabalin	Lyrica	27	5 %
9	Metylfenidat	Concerta, Delmosart, Equasym, Medikinet, Metylfenidat, Ritalin	23	4 %
10	Oksykodon	OxyContin, OxyNorm, Reltebon, Targin, Targiniq	21	4 %

Tabell 11. De vanligste funn i blodprøver hos bilførere mistenkt for påvirket kjøring i 2020. Totalt antall og andel av blodprøver hvor det er gjort bred analyse.

Troms PD

	Stoffnavn	Eksempel på medikamentnavn / forklaring	Totalt antall	Prosent
1	Etanol	Alkohol	147	
2	THC	Tetrahydrocannabinol, cannabis	72	32 %
3	Amfetamin		62	28 %
4	Diazepam	Stesolid, Valium, Vival	15	7 %
5	Alprazolam	Xanor	13	6 %
6	Klonazepam	Rivotril	11	5 %
7	MDMA	Ecstasy	10	4 %
8	Morfin	Dolcontin, Heroin, Malfin, Morfin	7	3 %
9	Oksazepam	Sobril	6	3 %
9	Pregabalin	Lyrica	6	3 %
9	Tramadol	Nobligan, Tramagetic, Trampalgin	6	3 %

Tabell 12. De vanligste funn i blodprøver hos bilførere mistenkt for påvirket kjøring i 2020. Totalt antall og andel av blodprøver hvor det er gjort bred analyse.

Finnmark PD

	Stoffnavn	Eksempel på medikamentnavn / forklaring	Totalt antall	Prosent
1	Etanol	Alkohol	112	
2	Amfetamin		89	45 %
3	THC	Tetrahydrocannabinol, cannabis	46	23 %
4	Diazepam	Stesolid, Valium, Vival	21	11 %
5	Alprazolam	Xanor	13	7 %
6	Klonazepam	Rivotril	11	6 %
7	MDMA	Ecstasy	10	5 %
8	Metylfenidat	Concerta, Delmosart, Equasym, Medikinet, Metylfenidat, Ritalin	6	3 %
8	Tramadol	Nobligan, Tramagetic, Trampalgin	6	3 %
10	Pregabalin	Lyrica	5	3 %

Tabell 13. De vanligste funn i blodprøver hos bilførere mistenkt for påvirket kjøring i 2020. Totalt antall og andel av blodprøver hvor det er gjort bred analyse.